

Colecția *Biblioteca valorilor transilvane*
este coordonată de
Acad. Prof. Univ. dr. Ioan-Aurel Pop

© Casa Cărții de Știință, 2016

Coperta: Ioana Haraga

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PĂCĂȚIAN, TEODOR V.

Cartea de aur sau Luptele politice naționale ale românilor
de sub coroana ungară / Teodor V. Păcățian. - Cluj-Napoca :
Casa Cărții de Știință, 2016

8 vol.

ISBN 978-606-17-0945-8

Vol. 3. - 2016. - ISBN 978-606-17-1010-2

94(498)

TEODOR V. PĂCĂȚIAN.

CARTEA DE AUR

SAU

LUPTELE POLITICE-NAȚIONALE ALE ROMÂNILOR DE SUB COROANA UNGARĂ.

VOLUMUL III.

SIBIIU.

„TIPOGRAFIA”, IOSIF MARSHALL.

1903.

Respect p. Căroră de altmintrelea rămânem în continuu aplecați cu grația și îndurarea noastră împărătească, regească și de mare principe. Dat în capitala noastră imperială Viena, 20 Iunie 1867. *Francisc Iosif* m. p. Iuliu conte *Andrássy* m. p. ^u*)

*

Și cu aceasta s'a sfârșit!... O epocă frumoasă în viața publică românească s'a încheiat.

Steaua Românilor ardeleni s'a stins și a apus.

S'a terminat rolul lor în viața publică, s'a îngropat autonomia Transilvaniei și s'a sfâșiat în bucăți egala îndreptățire națională, asigurată și garantată prin primii doi articoli de lege votați din partea dietei dela Sibiu și sancționați din partea domnitorului.

Visul a dispărut și a făcut loc realității crude și neîmpăcate, — probabil pentru a se adevăra vorbele ministrului *Schmerling*, rostite la anul 1863, când spunea că: „frumoasa țară (Ardealul) are să vadă în faptă ce va să zică a ține la imperiu!...“

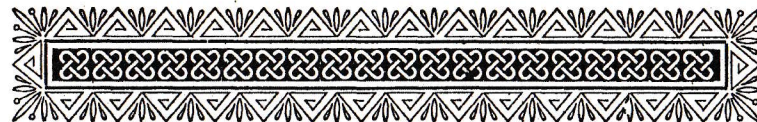
Cu o trăsătură de condeiu au fost nimicite toate bucuriile unui popor credincios patriei și tronului, toate nădejtile sale și întreaga sa muncă din trecut.

Trebue că sunt mari păcatele din trecutul îndepărtat ale acestui bun și blând popor, ale poporului român, pe cari încă nu le-a ispășit pe deplin, — după-cum spunea Bărnăuțiu încă la 1861, într'o scrisoare particulară trimisă din Iași lui G. Barițiu.

Trebue să mai aștepte deci.

Și va aștepta, cu proverbiala sa indulgență și cu credința în Dumnezeu și în isbânda cauzei sale.

*) Din „*Teleg. Român*“, anul 1867, numărul 50.

Cuprinsul.

Dieta Ardealului.

	Pag.
Convocarea dietei	3
Legea electorală	8
Regulamentul de casă	23
Glasul archiereilor (circularele lor)	36
Alegerile (pentru dietă)	43
Deschiderea dietei (ședința primă)	49
Mesajul de tron (ședința a doua), cu vorbirea lui Șaguna și a lui Rannicher	52
Ședința 3 (17 Iulie 1863)	60
Ședința 4 (23 Iulie)	61
Ședința 5 (24 Iulie)	62
Ședința 6 (25 Iulie)	63
Ședința 7 (27 Iulie), cu vorbirea lui Șaguna în chestia adresei	65
Ședința 8 (28 Iulie)	71
Resistența pasivă a Maghiarilor	72
Debaterea asupra proiectului de adresă, Ședința 9 (10 August), cu vorbirea lui Barițiu	82
Ședința 10 (11 August), cu vorbirea lui Pușcariu, Leményi, Șaguna și Dim. Moga	86
Ședința 11 (13 August), cu vorbirea lui G. Barițiu	100
Ședința 12 (14 August), cu vorbirea lui Ioan Aldulian, metrop. Șulufiu și earăși metrop. Șulufiu	102
Ședința 13 (17 August), cu vorbirea lui Gav. Manu și G. Barițiu	110
Ședința 14 (19 August), cu vorbirea lui Ioan Popasu și episc. Șaguna	115
Ședința 15 (21 August)	119
Ședința 16 (24 August)	119
Adresa votată din partea dietei	120
Inarticularea națiunii române și a confesiunilor ei. Ședința 17 (26 August), cu vorbirea lui Trauschenfels și T. Cipariu	128
Ședința 18 (28 August), cu vorbirea lui conte Beldi, metr. Șulufiu, episc. Șaguna, Ales. Lazaru, Ales. Bohățiel, Ioan Pușcariu, Dem. Moga, Leményi și Nicolae Gaetan	136
Ședința 19 (29 August), cu vorbirea lui Ioan Balomiri, G. Domșa, Const. Panțu, episcopul Șaguna și Ioan Șipotariu	161

Sedința 20 (31 August), cu vorbirea lui Timot. Cipariu, met. Șuluțiu, episc. Șaguna, Nic. Popea, Vas. L. Popp și earăși met. Șuluțiu	Pag. 171
Sedința 21 (1 Septemvrie), cu vorbirea lui I. Aldulian, V. L. Popp, George Roman, Timot. Cipariu, Gavril Manu, Ioan Balomiri, Nic. Gaetan, Ioan Pușcariu, Dr. I. Rațiu și de nou V. L. Popp	182
Sedința 22 (2 Septemvrie), cu vorbirea lui Șaguna, met. Șuluțiu, V. L. Popp, G. Barițiu, Macedon Pop, Popasu, Negruțiu și met. Șuluțiu	203
Sedința 23 (3 Septemvrie), cu vorbirea lui Ioan Șipotariu, Gavril Manu, George Barițiu, Ioan Aldulian și Ioan Hania	217
Sedința 24 (4 Septemvrie), cu vorbirea lui Ioan Pușcariu, Șaguna, Dim. Moga, G. Barițiu, Ioan Leményi, Ioan Balomiri, Servian Popoviciu, Alex. Bohățiel, Șaguna, Ioan Șipotariu și V. L. Popp	231
Sedința 25 (6 Septemvrie), cu vorbirea lui Ioan Hania, Dim. Moga, V. L. Popp, metrop. Șuluțiu și Mihail Bohățiel	245
Sedința 26 (7 Septemvrie)	251
Articolul de lege despre efectuarea egalei îndreptățiri a națiunii române și a confesiunilor ei	252
Sedința 27 (12 Septemvrie)	256
Răspuns la adresă (vorbirea lui Șaguna)	258

Dreptul limbilor țării.

Sedința 28 (14 Septemvrie), cu vorbirea lui V. L. Popp, George Roman, Ioan Pușcariu, Stefan Bîlțiu, Iacob Bologa, George Barițiu și Negruțiu	262
Sedința 29 (16 Septemvrie), cu vorbirea lui Alex. Lazaru, Gavril Manu, episc. Șaguna și V. L. Popp	276
Sedința 30 (18 Septemvrie), cu vorbirea lui Ioan Leményi, Ioan Hania, Ioan Florian, G. Barițiu și Ales. Bohățiel	283
Sedința 31 (19 Septemvrie), cu vorbirea lui Iacob Bologa, Ioan Leményi, Ioachim Murășan, Nicolae Gaetan, Ioan Șipotariu, Ioan Balomiri, Ioachim Murășan și G. Barițiu	297
Sedința 32 (21 Septemvrie), cu vorbirea lui Șuluțiu, metrop. Ioan Balomiri, Elie Vlăsa, Ioan Rusu, met. Șuluțiu, Macedon Pop, Iacob Bologa, Ioan Pușcariu, Ioan Balomiri și Ioan Bran de Leményi	308
Sedința 33 (22 Septemvrie, nu 19 Sept., cum greșit s'a tipărit în textul cărții), cu vorbirea lui Ioan Leményi, Ales. Bohățiel, Const. Panțu, Leontin Pop, Dr. Ioan Rațiu, Ioan Rusu, G. Barițiu, metrop. Șuluțiu și Ioan Aldulian	321
Sedința 34 (24 Septemvrie), cu vorbirea lui Ioan Șipotariu, Codru-Drăgușanul, Servian Popoviciu și Ioan Șipotariu	338
Sedința 35 (25 Septemvrie), cu vorbirea lui Șuluțiu metrop., G. Barițiu, episc. Șaguna, Paul Vasicu și Negruțiu	349
Sedința 36 (28 Septemvrie), cu vorbirea lui Șuluțiu metrop., episc. Șaguna, Ioan Pușcariu, earăși Șaguna, Negruțiu, Gav. Manu, Nic. Popea și V. L. Pop	363
Sedința 37 (29 Septemvrie), cu articolul de lege despre întrebuintarea limbilor	377

Inarticularea diplomei și a patentei.

Sedința 38 (30 Septemvrie), cu vorbirea lui Șaguna episc., Ioan Pușcariu, Ioan Leményi și metropolitul Șuluțiu	Pag. 379
--	----------

Ardealul intră în senatul imperial.

Sedința 39 (1 Oct.), cu rescriptul împărațesc referitor la învitate Ardealului să intre în senat și cu vorbirea lui Ladislau Vajda	392
Sedința 40 (3 Octomvrie)	397
Sedința 41 (7 Octomvrie), cu vorbirea lui Ioan Leményi, metrop. Șuluțiu și Dr. I. Rațiu	398
Sedința 42 (8 Octomvrie), cu vorbirea lui Ioan Leményi	403
Sedința 43 (9 Octomvrie), cu vorbirea lui Ioan Pușcariu și Nicol. Gaetan	407
Sedința 44 (10 Oct.), cu vorbirea lui Gav. Manu și I. Aldulian	412
Sedința 45 (12 Octomvrie), cu reprezentațiunea către domnitorul țării	414

Prorogarea dietei.

Sedința 46 (13 Octomvrie 1863), cu vorbirea lui Dr. Ioan Rațiu	418
--	-----

Redeschiderea dietei.

Sedința 47 (23 Maiu 1864)	429
Sedința 48 (25 Maiu)	431

Legi sancționate.

Sedința 49 (30 Maiu), cu vorbirea lui Ioan Popasu	432
Sedința 50 (1 Iunie)	434

Tribunalul suprem pentru Ardeal.

Sedința 51 (3 Iunie), cu proiectul de lege și vorbirea lui Gav. Manu	435
Sedința 52 (4 Iunie), cu vorbirea metropolitului Șuluțiu și a lui Nicolae Popea	445
Sedința 53 (6 Iunie), cu vorbirea lui Dr. Ioan Rațiu	456
Sedința 54 (7 Iunie)	461
Sedința 55 (8 Iunie), cu vorbirea metr. Șuluțiu și a lui V. L. Pop	461
Sedința 56 (11 Iunie)	473
Sedința 57 (13 Iunie), cu vorbirea metrop. Șuluțiu	474
Sedința 58 (14 Iunie)	478
Sedința 59 (15 Iunie), cu vorbirea lui Iacob Bologa	479
Sedința 60 (16 Iunie)	481
Sedința 61 (17 Iunie)	483
Sedința 62 (23 Iunie)	485
Sedința 63 (25 Iunie)	486

Reprezentațiune în chestia drumului de fer.

Sedința 64 (30 Iunie), cu vorbirea lui Dr. Ioan Rațiu	486
Sedința 65 (1 Iulie), cu textul reprezentațiunii	491
Sedința 66 (2 Iulie)	498

Respect pe **Legea despre sancționarea și publicarea legilor.**

	Pag.
Sedința 67 (5 Iulie)	499
Sedința 68 (7 Iulie), cu textul legii	499
Sedința 69 (8 Iulie), cu vorbirea lui Alex. Bohățiel	501
Sedința 70 (12 Iulie)	503
Sedința 71 (13 Iulie)	504

Legea electorală transilvană.

Sedința 72 (15 Iulie)	504
Sedința 73 (16 Iulie)	505
Sedința 74 (18 Iulie)	506
Sedința 75 (20 Iulie)	506
Sedința 76 (22 Iulie)	507
Sedința 77 (26 Iulie)	507
Sedința 78 (27 Iulie), cu vorbirea lui Ioan Pușcariu	508
Sedința 79 (28 Iulie), cu vorbirea lui Ales. Bohățiel	510
Sedința 80 (29 Iulie), cu vorbirea lui Ioan Aldulian	512
Sedința 81 (5 August), cu vorbirea lui Ioan Aldulian	517
Sedința 82 (6 August)	520
Sedința 83 (8 August)	521
Sedința 84 (9 August)	521
Sedința 85 (10 August)	522
Sedința 86 (12 August)	522
Sedința 87 (13 August)	523
Sedința 88 (16 August)	523
Sedința 89 (17 August)	524
Sedința 90 (19 August)	524
Sedința 91 (23 August)	525
Sedința 92 (26 August)	525
Sedința 93 (30 August)	526

Schimbări în patenta urbarială.

Sedința 94 (1 Septembrie), cu vorbirea lui Ioan Pușcariu	526
Sedința 95 (3 Septembrie), cu proiectul de lege despre modificarea patentei dela 1854 și vorbirea lui Gavriil Manu și D. Moga	530
Sedința 96 (5 Septembrie)	539
Sedința 97 (7 Septembrie), cu vorbirea lui Ioan Aldulian, metrop. Șuluțiu și N. Gaetan	540
Sedința 98 (9 Septembrie)	545
Sedința 99 (12 Septembrie)	545
Sedința 100 (13 Septembrie)	546
Sedința 101 (15 Septembrie)	546

Discuție nouă asupra tribunalului suprem.

Sedința 102 (17 Septembrie), cu vorbirea lui Șuluțiu metr., Axente Severu, George Barițiu și Ioan Leményi	547
---	-----

	Pag.
Sedința 103 (21 Septembrie), cu vorbirea lui Ioan Pușcariu, Dr. Ioan Rațiu, V. L. Popp, G. Barițiu, N. Gaetan, Axente Severu și Ioan Aldulian	554
Sedința 104 (23 Septembrie)	575

Reprezentatiune în chestia serviciului militar.

Sedința 105 (24 Septembrie), cu textul reprezentațiunii	576
Sedința 106 (27 Septembrie)	581
Sedința 107 (30 Septembrie)	581
Sedința 108 (1 Octombrie)	582
Sedința 109 (3 Octombrie), cu vorbirea lui Alex. Bohățiel	582
Sedința 110 (6 Octombrie)	585
Sedința 111 (7 Octombrie)	586
Sedința 112 (11 Octombrie)	586

Propuneri, bugete, petițiuni.

Sedința 113 (13 Octombrie)	587
Sedința 114 (14 Octombrie)	588
Sedința 115 (17 Octombrie)	589
Sedința 116 (19 Octombrie), cu vorbirea lui Dimit. Moga	589
Sedința 117 (20 Octombrie), cu vorbirea lui Ioan Pușcariu și Axente Severu	592
Sedința 118 (21 Octombrie), cu vorbirea episcopului Șaguna	601
Sedința 119 (24 Octombrie), cu propunerea lui Fabini	603
Sedința 120 (25 Octombrie)	605
Sedința 121 (26 Octombrie)	606
Sedința 122 (27 Octombrie)	608
Sedința 123 (28 Octombrie), cu vorbirea lui Dim. Moga și Axente Severu	609

Inchiderea dietei.

Sedința 124 (29 Octombrie)	617
--------------------------------------	-----

Senatul imperial.

<i>Deschiderea sesiunii a doua</i>	621
<i>Ardelenii în senatul imperial</i>	625
<i>Vorbirile Ardelenilor</i>	634
<i>Inchiderea sesiunii</i>	662
<i>Sesiunea a treia</i>	667
<i>Vorbirile Românilor</i>	673
<i>Inchiderea sesiunii</i>	690

Metropolia din Sibiu.

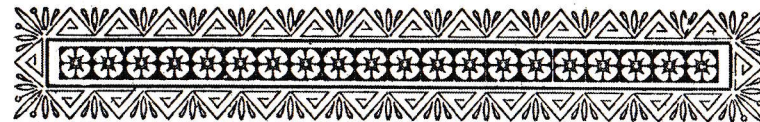
<i>Sinodul diecesan din Sibiu</i>	695
<i>Petiția sinodului</i>	718
<i>Congresul sârbesc din Carloveț</i>	722

Inființarea metropoliei din Sibiu	Pag.
Românii gr. ort. la Monarchul	747
Eparchiile sufragane (Arad, Caransebeș)	753
	756

Dieta din Cluj.

<i>Schimbări în politica imperială</i>	761
<i>Convocarea dietei ungare</i>	763
<i>Adresa Lugojenilor</i>	765
<i>Manifest împărătesc</i>	767
<i>Convocarea dietei Ardealului</i>	769
<i>Atitudinea Românilor ardeleni</i>	776
<i>Deschiderea dietei din Cluj</i>	781
<i>Părerea lui Șaguna. Dorințele Sașilor</i>	786
<i>Apărarea Românilor</i>	789
<i>Adresa dietei din Cluj</i>	834
<i>Adresa Românilor</i>	845
<i>Adresa Sașilor</i>	850
<i>Răspunsul Monarchului</i>	853
<i>Epilog</i>	856

Convocarea dietei.

În vol. II. al cărții acesteia am espus luptele purtate și stăruințele puse la anul 1861 din partea Românilor ardeleni ca să fie convocată dieta Ardealului, și să fie convocată așa, ca se poată intra și Românii în ea în număr corespunzător forțelor numerice și intelectuale pe cari le aveau în țară, și am arătat și modul cum a fost zădărnicită realizarea acestei juste dorințe a lor.

Întâmplarea a voit însă, ca aceea ce pe lângă toate luptele energice și stăruitoare nu li-s'a putut împlini Românilor la 1861, să li-se îplinească pe neașteptate doi ani mai târziu, la 1863, când dieta Ardealului a fost de fapt convocată la Sibiiu, fără nici o cerere nouă înaintată Domnitoriului din partea Românilor, și a fost convocată pe base drepte, echitabile și mulțămitoare pentru Români.

Tot în vol. II. am atins și motivul grăbirei cu care s'a făcut convocarea acestei diete. Era acela, ca prin intrarea deputaților ardeleni în senatul imperial dela Viena să se acopere golul pe care-l făcea acolo lipsa deputaților din Ungaria, Croația și în parte și din Boemia. Iar' deputații senatului imperial aveau să fie *aleși din partea dietei*. De aci deci graba cea mare. Căci convocarea dietei dela Sibiiu s'a făcut cu grăbire. Congresul național român, convocat pe Dumineca Tomei 1863 la Sibiiu, încă nu-și terminase lucrările și rescriptul împărațesc pentru convocarea dietei Ardealului pe 1 Iulie n. 1863 la Sibiiu era deja scris și trimis guvernului din Cluj spre executare, după ce să publicase întâiu în foaia oficială dela Viena.

Acest rescript, memorabil pentru toate timpurile, era datat din 21 Aprilie 1863 și avea următoarea textuare:

»Noi, Francisc Iosif I., din grația lui Dumnezeu împărat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Lombardiei și Venetiei, al Galiziei, Lodomeriei și Iliriei, Archiduce al Austriei, Mareprincipe al Transilvaniei, comite al Săcuilor, etc. etc.

Ilustri, reverenți, nobili, magnifici, spectabili, de bun gen născuți, onorabili, prudenți și circumspecți, iubiți credincioși ai noștri!

Insuflețit de dorința de-a vedea regulate toate afacerile marelui nostru principat Transilvania prin dieta proprie, spre mulțămirea tuturor popoarelor locuitoare într'însul, iar' determinațiunile din 20 Octomvrie 1860 și 26 Februarie 1861 despre relațiunile de drept de stat ale acestuia către întreaga monarhie a le vedea duse la îndeplinire, după intențiunea noastră mai de multe-ori manifestată:

Ne aflăm îndemnați a convoca dieta marelui nostru principat Transilvania pe 1 Iulie a. c. la Sibiu, și în lipsa altei baze legiuite și practicabile a esmite pentru astădată ordinea dietală și de afaceri care urmează.

Totodată am ordonat, ca dietei acesteia să 'i-se prezenteze proiecte de lege asupra următoarelor chestiuni:

1. Despre efectuarea (Durchführung) egalei îndreptări a națiunii române și a confesiunilor ei.
2. Despre întrebuițarea celor trei limbi usuate în țară în afacerile publice oficiale.
3. Despre compunerea și regularea dietei.
4. Despre definitiva regulare a modului de a trimite marele nostru principat Transilvania reprezentanți în senatul imperial.
5. Despre modificările necesare în împărțirea politică a țării, pentru mijlocirea unei administrațiuni mai ușoare și mai regulate, chiar și cu privire la justiție.
6. Despre regularea administrațiunii publice.
7. Despre regularea justiției.
8. Despre organizarea judecătoriilor și în special despre crearea unui for judecătoresc de a treia instanță.

9. Despre întregirile și esplicările necesare cu privire la determinațiunile din patenta noastră împărătească de la 21 Iunie 1854.

10. Despre introducerea cărților funduare.

11. Despre ridicarea unei bănci ipotecare.

Când îndrumăm prin aceasta pe regescul nostru guvern să publice îndată, cum se cade, ordinea provisorie dietală alăturată, emisă din partea noastră, îl provocăm, ca pentru convocarea dietei și efectuarea alegerilor deputaților la dietă să facă fără amânare pregătirile de lipsă și să vegheze ca acelea să fie observate cu acuratețe.

Cărora de altcum rămânem neschimbat binevoitor, cu favoarea și grația noastră ces. reg., ca principe al țării. Dat în capitala și reședința noastră Viena, în douăzeci-și-unu Aprilie anul unamie-optute-șasezeci-și-trei, al împărăției noastre al cincisprezecelea. **Francisc Iosif m. p.**, **Francisc conte Nádasdy m. p.** La propriul mandat preainalt al M. Sale ces. reg. apostolice: **Francisc de Reichenstein m. p.** *)

Dintre popoarele Ardealului, Maghiarii și Săcuii au luat act cu multă supărare despre acest rescript împărătesc. Și nu fără motiv, pentru-că ei aveau să peardă tot ce au clădit la 1848. Sașii 'l-au primit cu impasibilitate, fiind-că ei n'aveau nici să peardă, nici să câștige. Numai Românii 'l-au primit cu bucurie, pentru-că poporul român din Ardeal, după multe secole acum întâiași-dată a fost chemat la colaborare parlamentară, împreună cu celelalte națiuni, întru clădirea și asigurarea viitorului propriu și al patriei comune.

Știau Românii ardeleni, că dieta aceasta pentru ei a fost convocată, și din momentul publicării rescriptului împărătesc își vedeau visul realizat, dorințele împlinite și viitorul pus pe temelii sigure și durabile. Vedeau realizată recunoașterea și inarticularea națiunii române ca egal îndreptățită cu celelalte națiuni conlocuitoare din marele principat al Ardealului, cu drepturi egale și cu datorințe egale.

Știau însă Românii și aceea, că singuri nu vor putea face, ca egala îndreptățire să fie estinsă în mod durabil și

*) Din »Foata pentru minte, inimă și literatură«, anul 1868, nr. 16.